

The Project Gutenberg eBook of Savo ja Savonlinna: Utukuvia muinaisuudesta, by Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Savo ja Savonlinna: Utukuvia muinaisuudesta

Author: Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen

Release date: August 22, 2011 [EBook #37163]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SAVO JA SAVONLINNA: UTUKUVIA
MUINAISUUDESTA ***

Produced by Tapio Riikonen

SAVO JA SAVONLINNA

Utukuvia muinaisuudesta

Olavinlinnan vuosisatais-juhlan johdosta kirjaillut

YRJÖ KOSKINEN

Helsingissä, Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainossa, 1875.

SISÄLLYS:

Savon synty
Olavin linnan synty
Savonlinnan ihmeet
Pohjois-Savon ajatus
Karjalan valloitus ja Nuija-meteli
Rauhallinen vuosisata Savossa
Kaksi vihan-aikaa
Kustaa III ja Yrjö Maunu Sprengtporten
Uusi aika

SAVON SYNTY.

Ensimmäinen aamuhetki oli koittanut Suomen saloille. Kalevalan kansa oli haltuunsa ottanut Laatokan ihanat rantamaat, joiden luonto vielä tuhannen vuoden perästä näyttää riemastuvan Väinämöisen kanteleen sävelistä. Siellä kuu ja päivyt taottiin, siellä taivaan kantta kalkuteltiin, siellä jumalat ja ihmiset loivat ensimmäisen runomaailmansa.

Mutta Savon synkkien vesien päällitse kulki vielä öiset sumut. Ei mikään Vellamon neito sen aalloissa iloinnut, ei kukaan Tapionkaan tyttäristä sen salomaita sulottanut. Outo, jylhä suku, Hiisien kamala kansa, vallitsi Saimaan vesistöjä Imatrasta länteen ja pohjaan, ja tuolla täällä Lappalaiset käyttivät järvien ja metsien riistat elatukseksensa. Vaan Lapin kansa ei missään vullinnut, ei missään isäntänä ollut. Kunkin voimakkaamman alamaisena, se silloinkin veroa maksoi itse elämisen oikeudesta.

Mihin nämä hämärän muinaisuuden asukkaat ovat hävinneet? Ovatko mitään jälkiä jättäneet olemisestansa? — sangen vähän, tuskinpa mitään ollenkaan. Muinaiskalujenkin mykkä kieli on tällä alalla melkein vaiti. Ainoastaan oudot paikannimet vielä vuosituhannen takaa meille puhuvat selvästi kuuluvalla äänellä; mutta ne puhuvat kieltä, jota emme ymmärrä enää selvittää. Onko Imatra suomeksi emä-vettä, onko se ollut koko laajan Saimaan nimenä? Ja mitä merkitsevät semmoiset sanat kuin Sääminki, taikka Kyrö ja Joro? Runot mainitsevat "Joukon Jorottaria, Lapin lapsi-lönttäreitä"; nekö Savonmaan sen-aikuisia neitosia?

Vähitellen uusi päivä valkenee suomalaisille heimokunnille. Etelästä, sekä idän että lännen puolelta, tunkeuvat muukalaisen sivistyksen säteet näille pohjan perille. Vieraat kauppa-haahdet alkavat kulkea Suomenlahden pohjukoita; risti pystytetään Aurajoen rannalle, ja Atlasvuoren hiljaiset erakot laittavat itsellensä rauhallisen tyyssijan Valamon ihanaan saareen. Runojen ja luonnottarien aikakausi on loppumaisillaan; historiallisen elämän kaikki tuskat ja taistelut lähenevät.

Mutta Savon erämaille ei tunkeu vielä kuin kaukainen humu maailman levottomasta liikkeestä. Karjalan kansa on alkanut riehua. Kauppa-etu on kehoittanut sitä etsimään erämäiden kalliita turkiksia, ja niillä autoilla aloilla, missä ihmis-astunta ei ole tähän asti luonnon hiljaisuutta häirinyt, ilmestyy majavan-pyytäjä joutsinensa. Karjalan jumalista Tapio ja Ahti ovat ensimmäiset, jotka levittävät matkansa Savonkin saloille ja selännteille; metsästäjät ja kalastajat käyvät täälläkin saalistansa, ja missä joku Lappalais-heimo on lahdelman pohjassa kotansa asettanut, sen jo täytyy metsänriistalla maksaa veronsa voimakkaammalle veljes-kansalle. Nuo urheat Karjalan miehet retkeilevät tähän aikaan kauas pohjan perille, pitkin Savon ja Yli-Karjalan vesijaksoja tunkeuvat Kantalahteen, Lappiin ja Ruijaan, veroa ja voittosaalista etsimään, ja ahdistavat toisinaan itse Norjalaisiakin kaukaisessa Haalugalannissa.

Vaan Karjalaisten vapaus jo lähestyy loppuansa. Mahtavan Novgorod'in liittolaisina ovat monta kertaa retkeilleet meren yli läntisille maille; nytpä Novgorod alkaa heitä valtansa alle vaatia, ja toiselta puolen lännenkin valta, Ruotsi, alkaa heitä läheltä ahdistaa. Suomenveden perukassa kohoaa kivinen linna, Viipuri; jopa itse Karjalan kansakunnan emä-paikkoihin, Vuoksen ja Nevajoen varsille, koetetaan pystyttää Pyhän Eerikin lippua. Silloin ei muuta neuvoa, kuin turvautua Novgorod'in apuun. Tuo verinen taistelu alkaa, taistelu idän ja lännen välillä, taistelu kahden mahtavan kansakunnan ja kahden erimuotoisen kristikunnan välillä, — taistelu, jota piti jatkettaman puolen vuosituhannen aiat. Tähän verikasteeseen Karjalan ja sen ohessa koko Suomenkin kansallinen itsenäisyys hukkuu. Novgorod'in liittolaiset muuttuvat Novgorod'in alamaisiksi; Nevajoen varret ja Vuoksen suut tulevat Venäläiseksi Karjalaksi, jonka pylväinä ovat Pähkinäsaaren ja Käkisalmen linnat. Mutta Karjalan takapuoliset kihlakunnat Saimaan ja Suomenlahden välillä joutuvat Ruotsinvallan haltuun ja muun Suomen yhteyteen. Viipurin linna on se vahva lukko ja telje, jolla läntinen maailma sulkee Suomen portit idän rynnäköitä vastaan.

Näin solmitaan "ikuinen rauha" — pitäisi sanoa: *ikuinen veriviha* — Pähkinäsaarella v. 1323. Tämä rauhanteko jakaa Suomen kansan ja Karjalan heimokunnan kahteen vihollis-leiriin. Mutta Savonkin historiassa on tämä rauhanteko merkillinen; sillä itse jakokirjassa *Savo* nimi nyt ensi kerran kajahtelee. Niistä kolmesta Karjalan kihlakunnasta, näet, jotka Ruotsin alle tulevat, on yksi nimeltä "Savo"; se on Saimaan takainen länsi-seutu, johon uutis-asukkaita jo on asettunut, — tuo sittemmin niinkutsuttu Suur-Savo eli Mikkelin seudut. Pohjoisten vesistöjen tienoot ovat vielä erämäina; mutta niidenkin suhteen tehdään jako valtakuntien välille, ja niin saapi Savonmaa ensimmäisen rajansa itää kohden. Vaan tämä raja näkyy oikeastaan halkaisseen sen Savonmaan, jonka me nykyään sillä nimeltä tunnemme. Ellei uudenaikainen tutkimus erehdy, niin raja v. 1323 pantiin käymään Pihlajaveden kaakkoiskulmasta melkein luoteista suuntaa Säämingin kautta ja sitten pitkin Haukivettä Varkauteen ja niin edespäin. Nykyisen Savonmaan sija ja Savon vesien itä-osa jäi niin-muodoin itäpuolelle rajaa, s.o. Emä-Karjalan omaksi. Sehän olikin ihan luonnollista sen-aikuisten asutus-olojen kannalta.

Tämä raja ei kuitenkaan jäänyt pysyväiseksi, vaan siirrettiin pian itse teossa paljoo idemmäksi. Millä tavoin tämä tapahtui, sitä emme tiedä; sillä sen aian taistelut Savonmaalla tuskin hämärinä haamuinakaan näkyviin tulevat. Vaan että taisteluja on ollut, saamme varmuudella arvata. Ruotsin Karjalaiset Suur-Savosta ovat tunkeuneet eteen päin, ja Venäjän Karjalaisten on täytynyt väistyä. Niin oli alkanut tuo pitkä riita ja tora veljesten välillä kahden puolen valta rajaa.

Ensimmältä se ei ollut kuin vaan asukasten riita kalavesistä ja oravametsistä, — useinkin turhanaikainen

"tora totkusista
Artti ahven-maimasista".

Mutta vähitellen siitä karttui ankaraa sodan aihetta niiden valtakuntain välillä, jotka Pähkinäsaarella olivat jakoa tehneet.

OLAVIN LINNAN SYNTY.

Suur-Savosta oli uutis-asutus jo levinnyt Pihlajaveden ja Haukiveden rannoille. Nuo lukemattomat pikkujärvet, jotka muodostavat koko välin ikäänkuin tiheäksi taipalistoksi, olivat askelettain houkutelleet siirtolaisia eteenpäin koillista kohden. Pienen Jukajärven rannalla oli kohonnut Savonmaan toinen kirkko, joka suuren pispamme, Maunu Tawastin, toimella sai ensimmäisen pappinsa. Näin kirkollinen järjestys seurasi uutis-asutuksen jäljissä. Mutta myöskin maallinen valta kulki rinnatusten hengellisen vallan kanssa, ja Ruotsin kruunu itse oli astunut uutis-asutuksen etupäähän. Niinpä jo joitakuita vuosikymmeniä rauhanteon jälkeen tuo Pihlajaveden ja Haukiveden välinen seutu, Säaminginsalo, jonka ohitse raja kulki, oli kruunun omaisuutena. Mahtava Suomen laamanni Niilo Tuurenpoika, — hän joka toimitti Suomenmaalle osallisuuden kuninkaan-vaaleissa ja itse tavan-takaa tätä oikeutta viljeli —, oli silloin isäntänä Viipurin linnassa ja nautitsi läänityksenä myöskin Säaminginsalon kruunutilaa läänin pohjoisilla erämailla. Vaan kun Niilo Tuurenpoika uusissa kuninkaanteko-puuhissaan kaatui Turun linnan edustalla v. 1365, annettiin Säaminginsalo särpimenuksi Vexiön pispalliselle istuimelle Ruotsiin, kuitenkin sillä ehdolla, että jos joskus maailmassa eri pispan-istuin Karjalan puolella syntyisi, tämä omaisuus tulisi Karjalan pispain haltuun. Niinkuin näkyy, oli jo silloin ruvettu ajattelemaan Suomenmaan jakamista kahteen hiippakuntaan.

Kuluipa taas vuosisadan aiat. Valtiolliset rettelöt Ruotsin valtakunnassa olivat aivan vähän tuntuneet Savon kaukaisille salomaille, eikä Venäjänkään puolelta suurempia vaaroja ollut uhannut. Mutta silloin alkaa maailman olot muuttua. Moskovan valta-istuimelle on noussut Iivana Vasilinpoika, joka jälleen yhdistää kaikki Venäjän alat suureksi tsaarikunnaksi. Ruotsissa taas on Unioni katkaistu ja Skandinavian valtakuntain eripuraisuus tekee tuon paisuvan Venäläis-vallan kahta pelättävämmäksi. Näissä vaikeissa oloissa vanhempi Steen Stuure johtaa Ruotsin hallitusta, ja hänen ystävänsä, ritari ja valtaneuvos Eerik Akselinpoika Tott, istuu Viipurissa, itäistä rajaa valvomassa. Näistä kahdesta Tott on vanhempi ja arvossa melkein etevämpi. Hän on jo valtio-seikoissa paljon kokenut mies tämä mahtava Viipurin isäntä, — syntyperältänsä Tanskasta kotoisin, missä hänen isänsä aikoinaan oli valtakunnan marskina ollut, mutta äitinsä kautta Ruotsalaisena ja Ruotsin ylimyskuntaan liittyneenä. Hänen nykyinen avio-puolionsa, rouva Elina Kustaantytär Stuure, on valtionhoitajan isän-orpana, ja senkin vuoksi Steen herra on voinut turvallisesti jättää Suomenmaan puolustuksen hänen haltuunsa. Vuoden 1473 paikoilla nyt sota alkaa Venäjän kanssa. Rajan laajuuden vuoksi on maan puolustus varsin vaikea, ja vaikka Ruotsista tulee valtionhoitajan lähettämä apujoukko, ei ole noilla syrjäisillä Savon seuduilla tarpeellista suojaa. Silloin Eerik Akselinpoika lähtee ylös Savonmaalle, katsomaan soveliaista linnan asemaa. Säaminginsalon vieressä on pieni luoto itse Kyrönsalmen virrassa, missä pohjoisten ja koillisten erämaiden vedet purkavat Pihlajaveteen ja sen kautta Saimaasen. Venäläiset moittivat, että paikka oli heidän; siitä muka Karjalaisten vanha tie kulki pohjan perille. Mutta Eerik Akselinpoika heti näkee paikan tärkeyden ja päättää siihen panna lukon, joka voipi estää Venäjän vallan etenemistä länteen ja pohjaseen. Näin syntyy Savon "Uusi linna" v. 1475.

Alussa se ei ollut kuin puinen varustus, joka ensi hätään laitettiin Savonmaan suojelukseksi. Vaan kaksi vuotta myöhemmin vahvempi kivinen linna rakennettiin sijaan. Tott hankki 16 taitavaa muurimestaria ulkomailta; sillä kivisten linnain rakentaminen ei ollut kotiteollisuutta Suomenmaassa. Hän läksi itse sinne asemiehinensä, rakennus-työtä varjelemaan; sillä Venäjän Karjalasta tehtiin alituisia rynnäköitä ja viholliset olivat joka paikassa väijyksissä. Joka kerta, milloin työväki pantiin lotjilla tuomaan hiekkaa, kiviä ja kalkkia, täytyi kuhunkin alukseen panna parvi sotaväkeä ja 12 tai 14 Tottin omia ritarillisia palvelijoita täysissä aseissa ja haarniskoissa. Se oli melkein niinkuin Jerusalemin

muurien rakennus Nehemian aikana.

Näin nousi linnan kivinen muuri; tornit kohosivat, kuvastellen Kyrönsalmen syvissä aalloissa; muut tarpeelliset huoneet, kellarit ja vara-aitat varustettiin. Mutta maallisen vahvuuden ohessa tarvittiin taivaallisten valtain suojelus. Tuo pohjoisilla mailla kuuluisa ja kunnioitettu pyhä, Norjan muinainen kuningas Olavi, valittiin linnan patroonaksi, ja Savon varustukselle annettiin nimi "Pyhän Olavin linna". Vaan itsellensäkin oli Eerik Akselinpoika tässä nostanut muistopatsaan. Muutaman käytävän seinään vastapäätä "kuninkaan-salia" hän antoi muurata kivisen taulun, jossa luettiin näin kuuluva kirjoitus:

"Anno 1475 minä Eerik Akselinpoika Ritari rakennutin tämän linnan, Jumalalle ylistykseksi, pyhälle Kristin-uskolle vahvistukseksi. Silloin vaimoni nimi oli Elina Kustaantytär Lagmansöö'n rouva".

Tämän seinäkirjoituksen ylipuolella olivat aviopuolisojen vaakunat, nimittäin Stuure-vaakuna ja Tott-vaakuna.

Uuden linnan suojassa alkoi uutis-asutus näillä tienoilla vahvistua; Säämingissä syntyi Savon kolmas seurakunta, ja muinaistaru kertoo Eerik Akselinpoian tuoneen Ruotsalaisiakin asukkaita uuden voittomaan vahvistukseksi. Pian sen jälkeen Eerik Akselinpoika kuoli Viipurissa v. 1480. Vähän aikaa nyt oli rauhallisemmat menot rajan puolella. Mutta sodan myrsky-pilvet kokoontuivat yhä synkemmiksi, kunnes v. 1495 puhkesivat hirveään tuuliaispäähän. Iivana väitti, eikä aivan syyttä, että Pähkinäsaaren rauha oli rikottu. Raja oli siirretty itään päin, uusi linna oli vastoin rauhan-sovintoa näille maille rakennettu, vieläpä rakennettu semmoiseen paikkaan, jonka tsaari luki omaksi alueeksensa. Näin ollen, pitäisi Ruotsalaisten muka takaisin antaa nuo kolme Karjalan kihlakuntaa, mitkä olivat ennen muinoin ystävyyslahjaksi saaneet. Semmoinen oli Iivanan ajatus, ja hänen todistajanansa oli 60,000 miehen armeija, joka vyörrytettiin Viipuria vastaan. "Viipurin pamaus" tosin pelasti tämän tärkeän rajalinnan, mutta sota levisi pitkin koko valtarajaa perimmäiseen pohjaan asti. Nytpä vasta saatiin kokea, minkä hyvän työn Tott oli Savonmaalle tehnyt. Venäläinen parvikunta karkasi tähänkin maakuntaan; mutta Savonlinnan vouti, Pietari Niilonpoika, lähti ritaripalvelijain ja rahvaan kanssa vihollista vastaan ja karkoitti päällekkärajat rajan yli. Seuraavana talvena tuli isompi voima, joka alkoi linnaa piirittää. Steen Stuure, joka nyt oli Suomeen tullut, oli siihen aikaan lähettänyt Olavinlinnan vahvistukseksi 70 huovia, ja nämä, jotka eivät aavistaneet vihollisten sitä silloin saartavan, joutuivat melkein kaikki Venäläisten käsiin. Mutta linna Kyrönsalmessa ei kumminkaan kukistunut; Tott'in sepittäjä lukko ei särkynyt, — ja Ruotsin valta Savossa säilyi.

Näin Pyhän Olavin linna oli ensimmäisen koetuksensa kestänyt.

SAVONLINNAN IHMEET.

Olipa kummallinen seutu tuo rajalinnan paikka erämaiden liepeessä.

Näin kertoo Olaus Magnus, Upsalan entinen arkkipispa, joka on lähtenyt Opinpuhdistusta pakoon eteläisille maille ja siellä julkaisee kuvallisen maatieteensä Ruotsin valtakunnasta, sen kansoista ja luonnon-ilmiöistä.

Kaukana perimmäisessä Suomenmaassa, mutta Ruotsin vallan alueella, on linna, joka Uudeksi linnaksi nimitetään. Se on ihmeteltävällä nerolla rakennettu, kerrassaan luonnon ja taiteen vahvistama, seisoen ympyriäisen kallion päällä. Yksi ainoa portti siitä viepi länttä kohden; portin edustalla on lauttasilta, vahvoilla rautavitjoilla kiinnitettynä, ja tämä aina yöksi vedetään koneiden avulla rantaan, — tosin ankaralla työllä väkevän virran tähden. Tuo leveä joki, joka siitä ohitse kulkee on syvyydeltään tutkimaton. Se tulee kaukaisista järivistä, Vienan "valkoisesta" merestä saakka; vaan linnan kohdalta se on mustapohjainen, ja kaikki kalat, jotka siinä syntyvät ja elävät, loheta ja taimenet, hauet ja ahvenet sekä muut pehmeä-lihaiset kalat, ovat ihan mustia, mutta kuitenkin hyviä ma'ultansa. Lahnakin siinä virrassa on kesällä musta, vaikka talvella valkoinen. Ja kun joki sitten purkauu, kulkien Viipurin ohitse, se muuttaa itse järvenkin mustaksi.

Muitakin kummia täällä toisinaan nähdään. Kova on isännyyden virka täällä vihollis-vallan kynnyksellä, kova myöskin laki, jonka alla linnanväki elää. Jos vartia nukkuu asemaansa, hän syöstään säälimättä tornin harjalta virtaan. Surma ja perikato ovat siis aina tarjona sekä päällikölle että hänen miehillensä. Mutta jokaisen onnettomuuden edellä käypi kummallinen aave. Silloin, näet, ilmestyy virran aaltojen päälle neitonen, joka kanteleen viehättävällä soitolla yön hiljaisuutta häiritsee, ikäänkuin Seireniä tavalla houkutellessa ihmis-parat luoksensa.

Semmoinen on Uusi linna Suomen perimmäisillä rajoilla, semmoinen virta ihmeinsä, joka siitä ohitse kulkee.

Muutkin olot näillä syrjäisillä rajaseuduilla ovat kyllä omituisia. Kummankin puolen asukkaat tekevät alituisia ryöstöretkiä toistensa maille. Venäjän-puoliset silloin kulkevat pitkissä köykäisissä veneissä, 20 tai 25 henkeä kussakin, erämaiden vesiä myöden; missä vesimatka loppuu, kantavat veneensä hartioillaan taipaleen yli, kunnes tulevat toiseen vedenjaksoon. Suomen-puoliset samoin tekevät yhtäläisiä retkiä Venäjän alueelle. Vaan kumpaistenkin retket vähemmin tarkoittavat sotaa kuin ryöstöä. Rosvoaminen on osa näiden seutujen elinkeinoista. Niin hurjia ovat senpuoliset maan-asukkaat, että kuninkaan on täytynyt kovan rangaistuksen uhalla kieltää heitä pitämästä kotosellaan varsinaisia sota-aseita, niinkuin peitsiä, miekkoja ja tapparoita, ett'eivät keskenänsä surmatöitä tekisi. Ainoastaan kirveitä ja työ-aseita saavat viljellä kotitarpeiksensa, ja heidän rakennuksensa ovatkin ihmeteltäviä. Vaan vihollisen läheisyyden vuoksi täytyy kumminkin olla jonkinlaisia puolustus-aseita. Suomalaiset ovat tarkkoja joutsimiehiä, ja käsivarren voimilta ovat sangen väkeviä, joka tulee siitä, että juovat paljon ja hyvää olutta. Kun nyt viholliset tekevät päällekkarkauksia, he heitä ensin kaukaa vastustavat nuolilla, joita joutsista ja lingoista lennätetään. Kun lähemmäksi tullaan, viskataan tarkalla kädellä kivi, joka vahvaan hihnaan on kiinnitetty, taikkapa heitetään suopunki, semmoinen jolla metsän elämiä kiedotaan. Sitten ryhdytään pitkiin keihäisiin, joiden kärjet ovat tulella karkaistut tai nauloilla teroitettut. Miehet ja naiset ovat yhtä ankarat puolustus-työssä, ja kellä ei muuta asetta ole, hän viskaa verkkoja ja kalalippoja vihollisen pään yli, temmaten vastustajansa, jopa ratsumiehenkin, kumoon. Mutta suurimmaksi avuksi ovat Suomalaisille heidän vihaiset koiransa, joita Venäläisten hevokset yhtä paljon pelkäävät, kuin Persian ratsut ennen muinoin kammoivat kameleja. Sillä nämä koirat ovat opetetut karkaamaan hevosten turpaan, jolloin ratsu nousee takajaloillensa ja viskaa miehen maahan.

Näin mellastellaan pitkin Suomen itä-rajaa, Karjalan kyläkunnissa ja Savon sydänmailla.

Vaan palatkaamme vielä hetkisen aiaksi takaisin Savonmaan kummitus-taruihin. Pari vuosisataa sen jälkeen, kun Olaus Magnus uutena Pliniona kirjoitti merkilliset juttunsa "Arx nova'n" ihmeistä, on Säämingin pappi kaikessa hiljaisuudessa piirtänyt kirkonkirjaansa seuraavan muistelmaa:

Hamasta linnan rakentamisesta asti on siinä aina elätetty musta oinas, niin että toisen perästä aina toinen uusi on hankittu, ja kun Venäläiset Ison-Vihan aikana pitivät linnan hallussansa, hekin samoin hoitivat linnan mustaa oinasta. Vaan nyt viime kesänä eli v. 1728 on Olli päässyt linnasta ulos sillalle, josta tuiskahti virtaan ja hukkuu, ja sen perästä ei ole toista enää hankittu.

Muuta emme tiedä Savonlinnan mustasta oinaasta, joka vasta kuollessaan tuli kuuluisaksi ja pantiin kirkon-kirjaan. Kenties se ei ollutkaan aivan epäkirkollista alkuperää. Kenties se oli ollut tuon taivaallisen Pyhän Olavin halpa, maallinen edustaja.

POHJOIS-SAVON ASUTUS.

Säämingin kirkko oli nähtävästi perustettu samaan aikaan kuin linnakin sen läheisyydessä syntyi. Se oli Savon kolmas kirkko, Katholisen uskon viimeisenä etuvartiana koillista kohden. Idässä Kreikan usko vallitsi, pohjasessa erämaiden Lappalaiset vielä palvelivat seidojansa ja kysyivät noita-rumpunsa enteitä. Samoin la'in ja oikeuden valta tuskin oli olemassa noilla pohjoisilla kalavesillä, joiden omistamisesta kesti riitaa Venäjänpuolisten kanssa. Nimet "Koiruus" ja "Konnuus" ja "Varkaus" ovat vielä muistomerkkeinä näiden aikojen hurjista laittomuuden oloista. Linnan suojassa arvattavasti väestö maakunnan etelä-osassa voimakkaasti karttui; mutta se ei voinut levitä niihin kaukaisempiin seutuihin, joissa yhteiskunnallisen järjestyksen turva vielä puuttui. Asuttu maailma ulottui kenties Rantasalmelle asti. Leppävirroilla kumminkin jo alkoi Tapion havu-hiipan yksinomainen hallitus.

Tulipa silloin toinen aika. Unionin side, joka oli koettanut yhdistää Skandinavian kolme valtakuntaa suureksi pohjoismaiden monarkiaksi, katkesi lopullisesti. Samaan aikaan tuo vieläkin suurempi hengellinen monarkia, jonka pääkaupunkina Roma oli, meni kappaleiksi, ja Suomenmaa Ruotsin kanssa sai puhdistetun uskon-järjestyksen. Nämä mullistukset eivät tapahtuneet ilman taisteluita. Mutta kaukaisella Savonmaalla ei paljon tietty suuren maailman meteleistä, niin kauan kuin rauha itä-naapurin kanssa rikkumatta pysyi, ja senpä tähden aikakirjoissa ei puhuta erittäin mitään, kuinka Kustaa Vaasa sai tämän seudun haltuunsa ja kuinka Luther'in oppi täällä astui Katholisuuden sijaan. Oikeastaan Savo, vaikka omalla linnalla varustettuna, yhä vielä luettiin Viipurin linnan lääniniin ja seurasi sen vaiheita. Kun Kustaan Saksalainen lanko, Hoijan kreivi, sai Viipurin läänitykseksi, hän samassa

myöskin tuli Savon haltiaaksi. V. 1534 Hoijan kreivi pakeni Lybek'iin, ja Kustaan täytyi antaa sotavoimalla takaisin-valloittaa tämä langon-lahja. Savonlinnanpa Eerik Fleming tavallisella sukkeluudellaan pian sai kreivin väeltä anastetuksi; Viipurin linna teki enemmän vastusta. Mutta kun kaikki oli suoritettu, pyysi Niilo Grabbe, joka oli pantu Viipurin isännäksi, että Savon linna ja lääni jäisi yhä vielä Viipurin alle, niinkuin vanhastaan oli ollut. Kustaa kuningas ei sanonut seudun seikkoja tuntevansa, mutta suostui toistaseksi Grabben ehdotukseen; Savonlinnasta piti toimitettaman Viipuriin, mitä siellä tarvittaisiin, ja Viipurista piti lähetettämän Savonlinnaa suojoja, humaloita, verkkaa ja muuta, jota ei Savossa ollut. Savonlinna siis oli Viipurin suhteen, niinkuin metsätorppa talon rinnalla. Koko Savonmaa oli hallintonsa puolesta niinkuin kappelikunta emäpitäjän sivulla.

Mutta pian Kustaa kuningas alkoi huomata, että Savonmaasta voitaisiin jotakin muuta tehdä. Erämaiden asuttamisella oli valtakunnan raja vahvistettava Venäjää vastaan, ja tämän toimen johtajaksi oli Savonlinnan isännäksi pantava joku jäntevä ja kelvollinen Suomen mies, joka hyvin tuntisi maan ja kansan. Kuningas siihen virkaan valitsi Kustaa Fincke'n Sonniemen herran. Tämä oli sukunsa ja nimensäkin puolesta oikeastaan Suomalainen; sillä isän-isä oli ollut Klaus Rankonen Mälkkilän herra, ja nimi Fincke oli myöhemmin otettu isän-äidin mukaan. Pait sitä hän jo pari vuotta ennen oli näillä seuduin virkaa pitänyt, Viipurin linnanisännän apulaisena, kun hän nyt v. 1547 sai itsenäiseen hallintoonsa Savonmaan linnan ja läänin. Soveliaampaa miestä ei olisi voitu löytää kuninkaan tarkoitusten täyttämiseen. Kustaa Fincke on lähtemättömällä kirjaimilla piirtänyt nimensä Savon historiaan; sillä hänen toimellansa on Pohjois-Savo tullut Suomenmaalle valloitetuksi.

Kuitenkin oli jo muutamia vuosia ennen ensimmäinen alku tehty pohjoisten erämaiden asuttamiseen. "Suomalainen Klemetti Kirjuri", joka siihen aikaan oli käskynhaltiana Savonlinnassa, oli Savolaisten "Lappiin", niinkuin näitä aloja silloin vielä nimitettiin, perustanut talon, jonka tarkoituksena oli suojella rajaa Venäjän-puolisten vaatimuksia ja anastuksia vastaan. Fincke nyt ehdotteli, että Klemetin uutis-talosta tehtäisiin kuninkaan-kartano, jossa erinäinen nimismies saisi asuntonsa, niin että koko tämä seutu, johon jo oli alkanut muitakin uutis-asukkaita siirtyä, tulisi erinäiseksi pitäjäksi. Näin tehtiinkin. Kartano, jonka Klemetti Kirjuri oli perustanut, oli Tavisalmi nimeltä, nykyisessä Maaningan pitäjässä, ja sen mukaan tuo uusi hallinto-pitäjä nimitettiin Tavisalmen pitäjäksi. Fincke'n toimesta ja kehoituksesta nyt Savon miehet alkoivat rakentaa vakinaisia asumuksia näillä erämailla, missä tähän saakka olivat vain kesäaikoina kalassa käyneet. Uutis-asutus hyvin menestyi, — eikä aikaakaan, niin täytyi ajatella eri kirkon rakentamista Pohjois-Savon siirtokunnalle. Jo Helmikuussa 1552 saattoi Fincke kirjoittaa kuninkaalle, että kirkko Tavisalmen pitäjässä oli valmis ja kaipasi pappia sekä kaikenlaista jumalanpalveluksessa käytettävää kalua. Tuo uusi herranhuone ei ollut samalla paikalla kuin knninkaan-kartano, josta pitäjä oli nimensä saanut, vaan nähtävästi 3 1/2 peninkulmaa etelämpänä, eräässä Kallaveden niemekkeessä, jonka nimi oli Kuopionniemi. Aikojen kuluessa seurakunta tästä sai nimen: Kuopio, vaan tähän aikaan sitä vielä nimitettiin Tavisalmeksi, niinkuin hallinto-pitäjääkin. Se oli Savonmaan neljäs kirkkokunta, ja sen ensimmäiseksi kirkkoherraksi tuli Esko Kauhanen. Samaan aikaan löytyi jo Rantasalmellakin kirkko; mutta tämä vielä muutamia vuosikymmeniä pysyi kappelina Säämingin alla.

Näin oli kirkollinen ja yhteiskunnallinen järjestys istutettu Savon pohjoisille perämaille, ja Savolaiset uutis-asukkaat jo alkoivat tunkeuda ulkopuolellekkin oman maakuntansa rajoja, nimittäin Hämäläisten erämaille länteen päin ja Oulujärven rannoille pohjaseen. Venäjänpuoliset taas tosin katein silmin katselivat, kuinka nuo ihanat metsät ja kalavedet, joihin luulivat itsellensä oikeutta olevan, nyt joutuivat Suomenpuolisten haltuun; he sen vuoksi tavan-takaa karkaavat uutis-asutusten päälle pitkin rajaa, polttaen talot ja surmaten ihmiset. Mutta siihen leikkiin olivat Savolaiset vanhastaan tottuneet, ja hämmästyttä he jatkoivat sen suuren viljelys-työn, jonka olivat aloittaneet. Emme kuitenkaan saa uskoa, että vielä tähän aikaan asutus oli aivan tiheä tai viljelys varsin vahva. V. 1557 kerrotaan, että kesätietä ei vielä ulottunut edemmäs pohjaseen kuin Joroisiin. Joroisista Tavisalmen kirkolle oli 20 vanhaa peninkulmaa, ja sitä väliä yksinäinen mies ainoastaan vaivalla saattoi kulkea, ennenkuin järvet ja suot olivat jäähän menneet. Tavisalmelta maakunnan pohjoisrajaan oli 17 peninkulmaa ja koko sillä välillä korkeintaan 10 taloa, ja siitä pohjoisempana Oulujärven rantaan asti ei ollut ainoatakaan asukasta.

Sen-laatuinen oli Pohjois-Savon uutis-asutus Kustaa Vaasan aikana. Nyt vasta tämä maakunta oli saanut sen laveuden ja tärkeyden, että sitä sopi itsenäisenä lääninä pitää ja hallita. Lääni oli jaettu kahteen voutikuntaan ja kuuteen hallinto-pitäjään eli nimismies-piiriin, joista jokainen, paitsi Tavisalmi, käsitti neljä neljäskuntaa. Saattaa kenties olla hupainen kuulla, mitkä nämä hallinto-alueet olivat.

Moision pitäjä, joka toisinaan myöskin nimitettiin Pellosniemen tai Kiialan pitäjäksi, käsitti nykyisen Ristiinan ja etelä-osan Mikkelin seurakunnasta, ja sen neljäskuntina olivat: Kiialan, Halilan, Pellosniemen ja Pitkälähdän alueet. *Visulahden* eli Sairilan pitäjään kuului Norolan, Remojärven, Mälkkälän ja Vuolingon neljäskunnat. *Juvan* eli Partalan pitäjän neljäskuntina olivat Juva, Joroinen, Koikkala ja Vesikansa. *Säämingin* eli Liistensaaren pitäjän neljäskunnat olivat nimeltä Sääminki, Haapala, Itälahti ja Puumala, ja *Rantasalmen* pitäjän neljäskunnat nimitettiin: Rantasalmi, Putkisalmi,

Tuusmäki ja Keriharju. Mutta uudessa *Taivassalmen* pitäjässä, jonka asutus vielä oli heikko, ei ollut kuin kaksi neljäskuntaa, nimittäin Saamiaisten piiri Leppävirtain puolella ja Savilahti Kuopiosta pohjaseen päin.

Kullakin pitäjällä oli nimismiehen asuntopaikkana joku kuninkaan kartano, jonka mukaan pitäjä toisinaan nimitettiin. Semmoisia olivat nuo ylempänä mainitut nimet: Kiiala, Sairila, Partala, Liistensaari. Kussakin neljäskunnassa oli hallintomiehenä eräs neljännysmies. Vihdoin jaettiin neljäskuntakin kymmenkuntiin, joiden kunkin etupäässä seisoi talonpoikainen "kymmenniekka". Kussakin voutikunnassa oli maavouti yleisenä virkamiehenä, ja koko läänissä oli veron-ylöskanto linnanvoudin valvottavana. Nämä vähäiset seikat kenties antavat lukijan johonkin määrin arvata, miltä Savo näytti Kustaa Vaasan aikana.

KARJALAN VALLOITUS JA NUIJA-METELI.

Raja oli nyt vahvistettu, Savon pohjoisetkin vesistöt olivat tulleet Suomen haltuun. Vaan idän puolella joka hetki vihollinen oli väijyksissä, — vihollinen, joka oli Savonsukuinen ja samankielinen kuin Savon omat asukkaat, mutta yhtä katkera kuin suinkin vento-vieras vainolainen.

Silloin Juhana kuningas käsitti ajatuksen, että Venäjän Karjala oli valloitettava ja Suomeen yhdistettävä. Sota syttyi, joka kesti koko hänen hallituskautensa. Käkisalmi valloitettiin ja toivo heräsi, että Pähkinäsaaren rauhanteon hajottama Karjalan kansa nyt yhdistyisi saman hallituksen alle. Niinpä Juhana kuningas entisen eripuraisuuden muistoksi antoi Karjalan maakunnalle vaakunan, jossa kaksi nostettua käsivartta heristivät asetta vastatuksin; toinen käsi piteli Suomen suoraa miekkaa, toinen Venäläistä köyryistä sapelia. Nyt ne muka kumpainenkin olivat rauhaan liitetyt yhden kruunun alle. Vaan tämä oli toki liian aikainen toivo. Tarkoitettu yhdistys ei silloin vielä tullutkaan toimeen. Täyssinän rauhanteossa v. 1595 valtaraja yhä pantiin käymään pitkin Savon itäistä kylkeä, niin että Pohjois-Savossa mahtava Pisavuori Nilsiässä oli raja-aidan viimeisenä pylväänä.

Juhana kuninkaan sodassa olivat Savolaisetkin ottaneet vilkasta osaa; sitäpä epäilemättä tarkoitti se vaakuna, joka siihen aikaan maakunnalle annettiin, tuo kultainen jännitetty joutsu. Linnan-isäntäin johdolla oli, näet, Savon rahvas toisinaan retkeillyt Aunukseen saakka. Toiselta puolen taas Pohjois-Karjalan sissikunnat olivat tuontuostakin ryöstäneet Savolaisten uutis-asutuksia Tavisalmella. Ihmisten mielet olivat hurjistuneet; veren ja saaliin himo oli astunut uutteran viljelys-toimen sijaan.

Toisenkin, vielä ikävämmän haitan oli sota synnyttänyt. Useat talonpojat Savossakin olivat ottaneet vasta-palvelusta tehdäksensä, vapauttaen sillä tavoin talojansa veron-velvollisuuksista ja saaden lisäksi oikeuden ylöskantaa eläkettänsä, niinkutsuttua linnaleiriä, muilta talonpoi'ilta. Nämä talonpoikaiset "knaapit", jotka virkamiesten kanssa kilvan rasittivat köyhempiä veljiänsä, kylvivät vihan karvaat siemenet maakunnan kotoisiin oloihin. Rauha vihdoon tuli, mutta rasitus ei kuitenkaan vähennyt. Kansa tuskauntui ja sisällinen sota syttyi. Se oli tuo tunnettu Nuijakapina, alkuvuodelta 1597. Pohjanmaalta se oli levinnyt Rautalammille, joka siihen aikaan käsitti Viisasaaret ja Saarijärvet eli Hämeenmaan koko pohjoiskulman, ja jonka asukkaat olivat Savon sukua. Rautalammilta kapinan liekki helposti levisi sekä Hämeeseen että Savoan.

Vanha raajarikko soturi, Götrik Fincke, oli siihen aikaan käskynhaltiana Savonlinnassa. Hän oli tuon ennen mainitun Kustaa Fincke'n poikia, luonteeltansa lempeä ja epäilemättä maakunnassa rakastettu. Hän sen vuoksi oli vakuutettu, että Savon asukkaat asettuisivat la'illisen järjestyksen puolelle, jos Nuijamiellet yrittäisivät tunkeumaan hänen lääniinsä. Mutta siinä toivossa Fincke kokonaan pettyi. Yht'äkkiä leimahti kapina ilmi tuleen Suur-Savossa. Kohta sen jälkeen Pohjanmaalta tulleet lähettiläät nostattivat Pieksämät, Joroiset ja Juvat. Tavisalmenkin miehet jo jännittivät joutsensa. Joka paikassa virkamiesten ja knaappien talot ryöstettiin ja poltettiin.

Rohkeat olivat talonpoikien tuumat. Kaikkien maakuntain rahvas oli aseisin nostatettava, Kaarlo herttuan ja Ruotsin hallituksen puolesta, herra Klaus Fleming'iä ja hänen huovejansa vastaan. Pohjan Kyröstä alkaen oli koko maa suljettava yhteen apajaan; Savolaisten piti etenemän Viipurin läänin ja Uudenmaan kautta, ja kaikkien nuijajoukkojen oli yhtyminen Turun linnan edustalle. — Eikö hurskas Götrik Fincke, Savolaisten hyvä ystävä, tahtoisi ruveta nuijamiesten puolelle rahvaan sortajia vastaan? — Tästä asiasta lähetettiin Joroisista kirje Savonlinnaan. Mutta Fincke'n vastaus oli julma, niinkuin aian tavat yleisesti; sanansaattajilta hakattiin kädet poikki, — ja ennen pitkää oli linnan sotaväki ajanut kapinoitsijat joka paikassa hajalle. Viisisataa Savon talonpoikaa mainitaan tässä metelissä surmansa saaneen, ja vaikka Fincke koetti lievittää koston ankaruutta, harjoitettiin nyt sotaväen puolelta hirveitä

väkivallan töitä. Itse rahvaskin linnan lähiseudulta liittyi sotaväen kanssa ryöstöä varten. Se oli uutta vihan kylvöä, jonka puhdit vielä vuosia jälkeen päin riehuivat.

Vasta kun Kaarlo herttua oli voiton saanut koko Suomenmaassa, ja kun hän, kuninkaaksi tultuansa, uudisti sodan Venäjää vastaan Karjalan omistamisesta, silloin Savon asukkaille jälleen syntyi suuri yhteinen tehtävä, joka mielet yhteen sovitti. Käkisalmi valloitettiin v. 1611 ja seuraavana vuonna Pähkinälinnakin. Tarkoitus oli levittää Ruotsin valtakunta Äänisjärveen, Viaan ja Ruijaan asti. Mahtava Suomen valta oli siis rakentumaisillaan, — ja jos Stolbovan rauhanteko ei kaikkia toiveita täyttäneenkään, oli kumminkin nyt avarat alat Suomen kansallisuudelle voitettu.

RAUHALLINEN VUOSISATA SAVOSSA.

Kun Käkisalmen lääni oli valloitettu ja Ruotsin valtakuntaan yhdistetty, alkoi Savonmaalle levollinen aikakausi, jonka laatuista se ei ennen milloinkaan ollut kokenut. Venäjän raja oli nyt kaukana. Entiset riitaveljet, Kreikan-uskoiset Karjalaiset, olivat isommalta osalta lähteneet uutta hallitusta pakoan, Käkisalmen läänistä ulos, ja sijaan siirtyi Lutherilaisia uutis-asukkaita Suomen puolelta, niinpä Savostakin. Rakkaan rauhan päiväpaisteessa versoi viljelys versomistaan Saimaan ja Kallaveden rannikoilla. Seurakunnat täytyi pian jakaa toinen toisensa perästä karttuvan väestön tähden. Näin syntyi 17:nneen vuosisadan keskipaikkoihin asti kahdeksan uutta kirkkopitäjää. Ensimmäinen oli Puumala, jo v. 1617. Sitten seurasivat Iisalmi, Sulkava ja Joroinen vielä suuren Kustaa Aadolfin hallitessa, sekä Leppävirrat ja Kerimäki holhoja-hallituksen aikana, ja vihdoin Ristiina ja Kangasniemi Kristiina kuninkaan hallitessa. Kaikkiansa oli nyt Savossa 14 kirkkoherrakuntaa; sillä Kustaa Vaasan aikuisten neljän lisäksi oli Juhanan hallitessa tullut Rantasalmi ja Pieksämäki.

Rauhallista aikaa tämä oli siinä merkityksessä, ett'ei Savon miesten enää tarvinnut joka hetki odottaa vihollisten päällekkarkausta omiin kyläkuntiinsa. Muutoin oli kyllä tarpeeksi, jopa liiaksikin, sotaista harjoitusta. Laiska-Jaakon kanssa elusteltiin hetken aikaa Novgorod'issa. Sitten käytiin Kustaa Horn'in kanssa Liivinmaata valloittamassa ja seurattiin sankari-kuninkaan, Kustaa Adolfin retkillä Preussiin ja Saksaan saakka, Veikselin, Elbe'n ja Tonavan rannoille. Yhä avarammalle sodan leimu loisti. Juutinrauman ja Karpatien välillä ei ollut sitä seutua, jota Suomalainen soturi ei olisi oppinut tuntemaan marssiessaan, taistellessaan. Usein tuntui lähtö kaukaisille sotatantereille kyllä kamottavalta, usein rakkaiden kotiseutujen muisto herätti ikävöimistä. Mutta olihan toisinaan hupaistakin köyhän Savon poian herrastella rikkailla etelämailla, juoda Katholis-pispain viinit ja unohtaa kotoiset kaljat.

Kerran kuitenkin tälläkin aikakaudella vaara uhkasi Savon omia aloja. Se oli v. 1656. Savon soturit, niinkuin koko muukin Suomen sotavoima, oli silloin Kaarlo Kustaa kuninkaan kanssa Puolassa. Venäläiset luulivat soveliaan hetken tulleen, voittaaksensa takaisin, mitä Stolbovan rauhanteossa olivat kadottaneet. Heinäkuulla muutama parvikunta samosi Savoan asti, hävitti hirveästi Kerimäellä ja Säämingissä, poltti Savonlinnan kaupungin ja alkoi itse linnaa ahdistaa. Vaan maakunta ei ollut miehistä tyhjä, vaikka sotaväki oli poissa. Talonpojat, jotka olivat linnan turviin paenneet, valloittivat äkillisellä rynnäköllä vihollisleirin ja ajoivat piiritys-joukon ulos Savon rajoilta. — Mikä eroitus entisten aikain suhteen! Vielä menneellä vuosisadalla oli vaivaloisesti painiskeltu Venäläisten kanssa; nyt oli tämmöinen ottelu niinkuin lasten leikkiä. Syy tähän muutokseen on kyllä selvä. Suomen kansa oli nyt saanut kasvatuksensa Euroopan suurilla tappo-tantereilla ja oli tullut maailman sotaisimmaksi kansaksi. Harva se mies, jok' ei ollut joskus palvellut maailman suurten päällikköin komennon alla. Korkeinta koulua oli käyty, eikä suotta. Se nähtiin selvästi 1656 vuoden tapauksista.

Miltä Savonmaa muutoin näytti tällä turvallisella aikakaudella? — Hallinnon puolesta Savo toisinaan luettiin Viipurin lääniiin; toisinaan oli nytkin eri maaherra Savonlinnassa. Sen ohessa syntyi Kristiina kuuinkaan aikana yksityisiä herraskuntia, joissa joku valtakunnan ylimys hallitsi ja vallitsi perittäväällä oikeudella. Savossa oli sillä tavoin läänin molemmat päät, etelässä ja pohjasessa, eri läänityksinä ja molemmat kreivi Pietari Brahe'n hallussa. Niinkutsuttu "Brahelinnan lääni" käsitti entisen Pellosniemen hallinto-pitäjän, ja siihen aikoi kreivi rakentaa itsellensä linnan, jonka rauniot vielä säilyttävät tämän nimen. Savon pohjois-osa taas, Kuopion ja Iisalmen pitäjät, luettiin Kajaanin vapaaherrakuntaan. Brahe itse kulki useat kerrat Savossa ja teki parastansa maakunnan hyväksi. Savonlinnan viereen syntyi maakunnan ensimmäinen ja ainoa kaupunki; koskia perattiin; vihdoin myöskin tuo vanha ajatus yhdistää Saimaan vedet mereen otettiin uudestaan keskusteltavaksi. Hiljainen, mutta silminnähtävä edistys havaitaan kaikissa oloissa.

Vuosisadan loppupuolella korjattiin läänitykset jälleen kruunun alle. Kohta sen jälkeen perustettiin ruotu-laitos. Siinäpä Savon historian pääkohdat Ruotsin mahtavuuden aikana.

KAKSI VIHAN-AIKAA.

Ruotsin mahtavuuden aikana, jolloin Pähkinälinna ja Käkisalmen linna olivat raja-varustuksina, ei enää entisellä tarkkuudella hoidettu Viipuria eikä Savonlinnaa. Tuon tuostakin tehtiin välttämättömät korjaustyöt. Järjestyksen vuoksi nosto-silta joka ilta vedettiin ylös Savonlinnan ja Tallisaaren väliltä. Mutta eipä tullut kenenkään mieleen, että varsinainen vaara, — ellei joku satunnainen puuska niinkuin Kaarlo Kustaan aikuinen — saattaisi enää näihin seutuihin ylöstyä.

Haikea hairaus! — Savon piti vielä kerta muuttua raja-maakunnaksi. Sen piti muun Suomen kanssa kärsiä vihollis-vallan kaikki kauhut. Kahdesti hävitettynä, se vihdoin oli rikki leikattava riiteleväin valtain sovittajaisiksi.

Kesäkuussa 1710 joutui Suomen luja lukko, Viipuri, Venäläisten valtaan. Syksympänä Käkisalmen kävi samoin. Savo ja uhattiin sekä idästä että etelästä. Kymmenen-vuotiset ponnistukset suuren sodan kannatusta varten olivat tämänkin maakunnan voimia näännyttäneet. Katovuosia oli lisäksi tullut. Kansa alkoi tuskaantua, eikä enää paljon väliä pitänyt, minkä vallan alle vihdoin jouduttaisiin. Elokuussa Eversti Kaarlo Armfelt pienen joukon kanssa seisoi itäpuolella Savonlinnaa, vartioimassa Pulkasalmen tietä. Yht'äkkiä suuri Kasakka-parvi tunkeutui toista tietä vesien yli ja Armfelt'in täytyi hätäisesti peräytyä linnan turviin. Venäläiset ajoivat häntä takaa Kyrönsalmelle saakka, missä linnan tykit heitä tervehtivät.

Tämä vaara kuitenkin jälleen poistui, ja seuraavana vuonna Suomen sotaväki näytti voitolle tulevan. Armfelt eteni Parikkalaan, jossa löi Venäläiset parissa tappeluissa. Nieroht pää-armeijan kanssa alkoi Viipuria ahdistaa, ja Suomalaiset sissit tunkeutuivat Nevajoelle asti. Vaan armeija jo nieli ja kulutti kaikki mies-voimat Savostakin. Ei enää ollut niitä aikoja, että Savon maakunta itsekseen olisi osannut puolustustansa ajaa. Se jäi hetkeksi tapauksista syrjälle, sill'aikaa kuin vihollinen tunkeutui maamme eteläisiin ja läntisiin osiin. Vihdoin kuitenkin senkin vuoro tuli. Kesällä 1714, kun Suomen armeija jo oli peräytynyt Raaheen saakka, kuli Venäläinen sotavoima piirittämään Savonlinnaa. Päällekarkaus tapahtui tällä kertaa lännen puolelta, Laitasillan yli, ja kaupunki joutui heti vihollisten valtaan. Linna ainoastaan kuusi viikkoa kesti Venäläisten pommeja. Kun ei mitään apua ollut odottamista ja koko maakunta jo oli valloitettu, tapahtui heittämys Heinäk. 29 p. 1714. Varustusväki sai vapaan lähdön ja marsitettiin Iisalmen kautta Pohjanmaalle. Savon ruotu-sotaväestä olivat useat jo karanneet kotiseuduilleen. Toiset seurasivat yhä Ruotsin lippuja, vaikka isänmaa oli kadotettu. Urhea Longström, syntyänsä Savon talonpoika, kaatui vihdoin Norjan tunturien kesken.

Rauha tuli vasta seitsemän vuoden perästä. Joulukuussa 1721 Venäläiset lähtivät Savonlinnasta, ja Savonmaa palautettiin Ruotsin vallan alle. Vaan sen asema oli ihan toinen kuin edellisellä vuosisadalla. Venäjän raja alkoi kohta Punkasalmen takana, vaikka koillisessa tosin Pohjois-Karjala oli jäänyt Suomen yhteyteen. Sitä vastoin oli Viipuri ja lähin meren-rannikko tullut Venäjän alueeksi. Savolaisten luonnollinen kauppatie oli siis katkaistu, se tie, jolla Savon terva oli ulos-viety ja suojoja maahan tuotu. Lappeenrantaan asti voitiin kulkea niinkuin ennenkin. Siellä oli maaherran asunto, jonka virkapiiri ulottui Kymen suusta Lieksaan saakka. Mutta Lappeenrannan ja Viipurin välistä kulki valtaraja, ja Savon kauppa oli tästä-pitäin käytävä Lappeenrannasta Haminaan, joka oli lähin Ruotsinvallan tapuli-kaupunki.

Tämä oli kyllä hankalaa, mutta ei kumminkaan mahdotonta. Mahdottomampia oloja oli vielä tulossa.

Synkillä aavistuksilla vastaan-otettiin Savonmaalla sanomat uuden sodan tulosta v. 1741. Jo samana syksynä Kasakat polttivat sadottain kyliä raja-pitäjissä. Maaherra Stiernstedt, vanhasta Viipurilaisesta Theslef-suvusta, koetti rahvaan avulla järjestää maakunnan puolustusta ja saikin viholliset karkoitetuiksi. Mutta seuraavana keväänä tuli vielä ankarampi hävitys-puuska, joka levisi Savonlinnan seutuihin saakka. Paljon ihmisiä pakeni linnan turviin. Mikä kamala näkö-ala kevät-yön pimeässä vanhan Olavin-linnan harjalta! Ylt'ympäri ainoastaan palavien kylien ruskea hohde! Varsinainen valloitus tuli kuitenkin vasta syksyllä, sitten kuin Venäjän pää-armeija jo oli tunkeunut Helsingin seuduille saakka. Elok. 8 p. 1742 Olavin linna joutui lopullisesti pois sen vallan alta, jonka vahvistukseksi se oli rakennettu.

Siihen aikaan ei suinkaan näyttänyt siltä, että Suomenmaa enää palaisi Ruotsin vallan alle. Keväällä 1743 tosin Ruotsin sotavoima ilmestyi sekä Oulun seuduilla että Turun saaristossa. Tuuma oli, että Freudenfelt'in piti tunkeuda Pohjanmaalta Savoön. Mitä Savon miehet lienevät asiasta ajatelleet, on vaikea sanoa; mutta heidän virkamiehensä ja pappinsa, Agander'it, Gummerus'et, Mechelin'it ja Helsingius'et, lähettivät vakojia tiedustelemaan muka "vihollisten" etenemistä ja käyttivät itseänsä kaikin puolin keisarinnauskollisina alamaisina. Rauhanteossa olikin paljon kysymystä, että Savonmaa ja Pohjois-Karjala nyt liitettäisiin Venäjän voittomaihin. Keisarinnalla kuitenkin oli muita mielitekoja, kuin lisätä herruutensa loistoa muutamilla kuivilla kivi-mä'illä Savon syrjäisistä erämaista. Ainoastaan

tuo toistamiseen valloitettu linna täytyi pitää. Sen vuoksi vedettiin kartalla rajalinja idän, lännen ja pohjan puolella Savonlinnaa, noin kahden peninkulman kaukaisuudessa. Se oli raja semmoinen, joka leikkasi talot ja tilukset poikki ja halki. Jos pirtti oli Ruotsin puolella, saattoipa sauna olla Venäjän valtakunnassa. Melkein koko Säämingin pitäjä tuli Venäjän alle, lisäksi vähäinen kulma Rantasalmea ja pitkiä palstoja Sulkavaa ja Kerimäkeä. Eikä kaikin paikoin perästäkään tietty, missä raja oikeastaan kulki. Taloja oli, jotka 65 vuotta pysyivät neutralisena alana, eivät kumpaisellekaan valtakunnalle veroa maksaneet, eivätkä saaneet käräjä-asioitansa muulla keinoin ratkaistuiksi, kuin että otettiin oikeuden jäsenet molemmista valtakunnista.

Savon asema oli nyt todellakin eriskummainen. Sen linna ja sen ainoa kaupunki olivat vieraan vallan alla. Tämä valta pisti neliskulmaisen sarven maakunnan sydämen läpitse. Savon mahtava vesijakso oli ikäänkuin hammas-saumoihin rikki leikattu. Puumalan-salmi tosin kuului Ruotsin valtaan, mutta jos siitä lähdettiin pohjaan tai etelään, kohtasi Venäjän valta. Kaikki entiset kauppapaikat, Lappeenranta, Hamina, koko merenrannikko Kymen läntiseen suuhun saakka oli vierasta valtakuntaa. Niin-muodoin Savonmaa ja vielä enemmän Pohjois-Karjala olivat suljetut umpinaiseen soppeen, estetyt kaikista luonnollisista liike-väylistä. Näiden seutujen kauppa alkoi tästä syystä kääntyä Pohjanmaan kaupunkiin. Mutta hallitus tahtoi, kadotetun Haminan sijaan, perustaa uuden tapuli-paikan Savon kaupalle; Loviisa länsipuolella Kymijokea sai Haminan oikeudet, niinkuin Hamina aikoinaan oli saanut Viipurin oikeudet. Luonnottoman valtarajan lisäksi tuli siis luonnoton kaupparaja. Se oli hallituksen puolelta täysi todenteko; sillä vahteja asetettiin Savon ja Pohjanmaan välille, estämään luvatonta tavarankuljetusta. Aian-pitkään ei tämä tosin auttanut; Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan kauppa kumminkin lopulta kääntyi Pohjanlahteen päin, jonka rantakaupungit tästä aiasta alkavat rikastua. Mutta eipä sekään kulku ollut aivan lyhyt eikä aivan mukava; se oli ainoastaan mahdottomista mahdollisin.

Hallinto-olot eivät olleet iloisia nekään. Se maaherra, jonka oli valvominen Suomen sydänmaiden edistystä, asui Loviisassa; sillä tämä oli koko läänin ainoa kaupunki. Sinne sitä oli lähteminen Iisalmeilta ja Pielisjärveltä saakka, läänihallituksen apua etsimään. Yhteys muun maailman kanssa oli kaikin puolin hankala. Savon ainoa postikonttori oli Mikkelin kirkonkylässä. Henkinen edistys näytti yhtä mahdottomalta kuin aineellinenkin. Rantasalmelle koetettiin sijoittaa se trivialikoulu, joka ennen oli Lappeenrannassa ollut; mutta se ei tahtonut menestyä.

Todellakin, — nämä avarat perät olivat niinkuin hukatut Ruotsin valtakunnan tietämättömiin komeroihin.

KUSTAA III JA YRJÖ MAUNU SPRENGTPORTEN.

Oudot olot synnyttivät outoja mielipiteitä. Toisella puolen valtarajaa ei asunut vihollisia, niinkuin Kustaa Vaasan aikoina, vaan tuttavita, ystäviä ja sukulaisia, useinkin saman seurakunnan jäseniä, saman papin sanankuulijoita. Sama kieli, samat tavat, sama usko, melkein pä sama lakikin vallitsi Venäläisessä niinkuin Ruotsalaisessakin alueessa. Ainoana eroituksena oli eri esivalta, jolle uskollisuutta oli vannottu. Se tosin vaikutti omiin-tuntoihin, mutta ei paljon tunteisiin. Enintä kumminkin tunnettiin olojen käytännölliset epäkohdat. Eikö olisi mahdollista saada Savonmaa jälleen eheäksi, saada maakunta jälleen nostetuksi uupumis-tilastansa?

Tämmöinen ajatus nousi Yrjö Maunu Sprengtportenin nerokkaassa mielessä. Suomalaisten kansallistunto oli viritettävä, Suomen sivistys ja viljelys kohotettava, kansan kaikki voimat jännitettävät; olletikkinkin oli rajaseutu sekä varallisuudessa että valistuksessa voimistettava ja sotalaitos pantava mainioon kuntoon. Näin varustettuna Suomi saattaisi vielä takaisin voittaa kadotetut alansa.

Tuuma semmoinen voitti myöskin nuoren Kustaa III:n suosiota; sillä mitä Suomi voittaisi, sen voittaisi tietysti Ruotsin valtakunta. Keväällä 1775 Sprengtporten lähetettiin Savoona, uudesta järjestämään näiden seutujen sotalaitosta. Seuraavana kesänä kuningas itse kävi Suomenmaassa ja teki silloin joukon uusia sääntöjä, jotka voimakkaasti vaikuttivat Savonkin edistykseen. Pohjois-Savo ja Pohjois-Karjala saivat nyt eri maaherransa Kuopiossa. Tuohon muinaiseen Kuopionniemeen, johon Kustaa Fincke oli rakennuttanut Tavisalmen kirkon keskelle erämaita, oli nyt kaupunki perustettava kaupan ja vaurastumisen helpoittamiseksi. Sen ohessa uusi veronlasku säännöllisen ison-jaon kanssa oli antava Savon uutis-asutukselle uutta voimakasta vauhtia niinkuin Kustaa Vaasan aikana ennen muinoin. Tämä oli paljon yhtenä vuonna tehtyä Savonmaan hyväksi. Kun lisäksi muistamme, että samaan aikaan Sprengtporten järjesti mainion Savon brigadin, perusti Brahelinnassa sotakoulunsa upseeristoa varten, taivutti Karjalan asukkaat asettamaan uutta jääkäri-väestöä ja edellä kaiken osasi

kaikkien sydämiin, sekä ylhäisten että alhaisten, puhaltaa innokasta isänmaallista henkeä, — silloin saatamme ymmärtää, mikä uusi elämä oli alkanut näille rajaseuduille ja niiden asukkaille.

Kesän-aikana oli vilkasta liikettä Brahelinnassa ja sen tienoilla. Brigadin osastot ko'ottiin, harjoitettiin uusiin sota-liikkeisiin, opetettiin lennättämään tussarin luotia, levittämään jääkäri-linjaa, rynnäköitä tekemään kallioin ja rämeiden välitse. Nuoret upseerit oppivat karttojen tekemistä, saivat tutustua rajaseutujen polkuihin ja portaisiin, saivat harjaantua itse sotatieteen kaikkiin haaroihin. Palkintona oli rakkaan opettajan mielihyvä. Ken parhaiten edistyi, se joskus talvis-aikana sai seurata Sprengtporten'in kanssa Tukholman iloiseen hoviin, oppimaan hienompia tapoja, kuin mitä Savossa oli nähty.

Eikä ollut tämä vilkas elämä satunnaista virkainnon ponnistusta. Uusi henki oli herännyt, nuoruuden henki, kansallisuuden henki. Suomen kansan piti kohota Ruotsin kansan rinnalle täyteen tasa-arvoon, itsenäiseksi jäseneksi vapaassa valtio-yhteydessä. Se oli Sprengtporten'in ajatus, se oli nuoren Suomen ajatus.

Vaan Kustaa kuningas alkoi epäluulolla katsella tätä outoa innostusta. "Suomen itsenäisyys" oli jo ennen kuultu sana; se silloin oli merkinnyt Suomenmaan irrottamista Ruotsista ja liittymistä Venäjään. Saattaisiko tuo nytkään lopulta muuta merkitä? Ja jos ei innostuksen tarkoitus olisikkaan semmoinen, saattaisiko Ruotsin valta sittenkään myöntyä nuoren Suomen pyyteisiin? — Kuningas epäili. — Vihdoin hän armollisesti lähetti Sprengtporten'in ulkomaille.

Kymmenen vuotta myöhemmin on jo näkö-ala synkistynyt. Kirkkaan kevät-päivän sijaan on tullut helteinen, aureinen, myrskyä ennustava kesä-päivä. Kuninkaan ja Sprengtporten'in väli on auttamattomasti rikkunut. Jälkimäinen on mennyt keisarinnan palvelukseen. Mitä Kustaa varosi, on käynyt toteen: "Suomen itsenäisyys" tarkoittaa maan irrottamista Ruotsin valtakunnasta. Vaan kuningaskin puolestaan tahtoo toteuttaa 1775 vuoden tuumat. Hän aikoo takaisin-valloittaa kadotetut osat, korjata rajan epä-mukaisuudet, antaa Suomalaisille, jos ei itsenäisyyttä, kumminkin turvallisuutta.

Näin syttyy sota v. 1788. Sodan ohessa kaikki eripuraiset mielipiteet viriävät. Valtaraja oli halkaissut Savonmaan; nytpä riitaiset mielipiteet vetävät rajaa monen miehen sydämenkin halki.

Heinäk. 1 p. 1788 Savon sotaväki Hastfer'in komennon alla ilmaantuu Savonlinnan edustalla. Tässä siis sota alkaa. Mutta alku ei tällä kertaa suinkaan työtä kaunista. Rynnäkö-tikapuut ovat unohtuneet; johtava henki, Sprengtporten'in nero, puuttuu. Piirityskin, johon täytyy ryhtyä rynnäkön sijasta, käy kehnosti; viimein tulee Anjalan miesten yllytykset, jotka turmelevat koko yrityksen. Elok. 20 p. Hastfer peräytyy Rantasalmelle. Sinne tulee De Geer. Syviä valtio-tuumia, sopii yhtä hyvin sanoa: ennen kuulumattomia kavaltamis-juonia, sommitellaan kokoon. Suomen säätyjen pitäisi muka kokoontuman Mikkeliin ja sieltä anoman keisarinnan apua Suomen itsenäisyyden toteuttamiseen. Syyskuussa Sprengtporten tulee Ruokolahdelle, Hastfer'in puheille; mutta muuta ei synny kuin tuumia ja ehdotuksia. Jägerhorn, itsenäisyys-aatteen pääministeri, oleskelee koko Marraskuun Brahelinnassa, kirjoittamassa ehdotustansa Pohjoismaiden uudesta valtioliitosta; vaan sitten hän pakenee Puumalan kautta rajan yli. Valloitus-puuha nyt oli tyhjään mennyt, salaliitto-tuuma oli myöskin rauennut. Tuo kiiltävä kajastus Savon eheydestä oli kerrassaan haihtunut.

Seuraavana kesänä Sprengtporten yrittää tunkeumaan Savoan Venäläis-armeijan kanssa. Nuo Mikkelissä pidettävät valtiopäivät ovat yhä hänellä mielessä. Vaan otollinen aika on mennyt; mielet ovat samenneet; Savossa ei ole enää itsenäisyys-tuuman kannattajia, ainoastaan uljaita miehiä, jotka tekevät velvollisuutensa hamaan kuolemaan asti. Kuula Savolaisen jääkärin tussarista kaataa Porrassalmen sillan törmälle sen miehen, joka on Savon sotalaitoksen isä ja uudistaja. Haavoitettu viedään tuttavaan Brahelinnaan, missä hän ennen oli asunut rakastettuna isäntänä; nyt hän siinä makaa maan vihollisena verissänsä. "Omat koirat purivat!" mainitaan hänen katkerasti lausuneen. Sprengtporten'in kaikki tuumat ovat kukistuneet ja hänen mahtava muotonsa siirtyy pois näkyviltä. Tosin Venäläiset sitten etenevät Rantasalmelle saakka. Mutta heitä kohtaa luja yksimielinen vastarinta, joka Parkunmäellä heidät musertaa.

Kustaa kuninkaan oli syytä ylpeillä. Syksyllä 1789 hän tuli Savoan, voittoansa ihaillemaan. Lokak. 18 p. klo 3 j.p.p. kuningas saapui Mikkeliin ja kävi vielä samana iltana Porrassalmea katselemassa. Yötä oltiin Paukkolan rusthollissa ja seuraavana päivänä matka jatkettiin Rantasalmelle. Tämä oli neljän päivän matkustus edes takaisin; 22 p. myöhään illalla Kustaa tuli takaisin Mikkeliin ja lähti seuraavana aamuna Heinolaan päin. Tappeluja hän ei ollut tällä retkellä voittanut, se on totta; — mutta hän voitti Savolaisten sydämmet. Eikä ihmettä; sillä siinä oli Kustaa III:n väkevin puoli ja kenties Savolaisten heikoin. Muutamat suomeksi lausutut sanat: "Suuri kiitos pojat!" — ainoat jotka kuningas osasi — saattoivat jo nostaa alamaisen ihastuksen kukkuroilleen.

V. 1790 vielä taisteltiin kunnialla Savonkin rajoilla. Mutta kun rauha solmittiin, ei mitään muutosta rajan suhteen tapahtunut. Epäkohdat siis enimmältään pysyivät. Vaan yhtä hyvin on Kustaa III:n hallituskausi ikuisesti muistettava tämän maakunnan historiassa. Se ei ollut pelkkää onnen aikaa, mutta

se oli sivistymisen, viljelyksen ja voimallisen herätyksen aika.

UUSI AIKA.

Porrassalmen ja Parkunmäen uroot olivat tuskin ennättäneet vielä vanhentua, kun jo uudistettiin tuo verinen leikki Savonmaalla. Ankara oli talvi v. 1808. Pakkanen paukkui kilpaa kanuunan kanssa. Miehet ko'ottiin hätäisesti ruoduittansa; mutta ei marsittu rajaa kohden, vaan taakse päin pohjan kaukaisille perille. Millä mielellä rakkaat kotiseudut heitettiin vihollisen valtaan, ei tarvitse kertoa. Sydämmet olivat jäätymäisillään, niinkuin Savon vesistöjen avarat selät jää-peitossa lepäsivät.

Tulipa vihdoin keväinen aurinko. Ensimmäinen onnen säde paistoi Siikajoella, ja pian niinkuin keväinen tulva Savon sotavoima virtasi takaisin etelään. Neljän viikon kuluessa oli suurin osa Savonmaata jälleen voitettu, talonpojatkin olivat aseisin tarttuneet, koko maa näytti nousseen tehokkaasen taisteluun.

Mutta kesä ei täyttänyt kevään lupauksia. Savon armeijan täytyi peräytyä Toivalan salmen taaksi, ja Savon maakunta Kuopioon asti oli jätettävä vihollisten haltuun. Koko kesän kuitenkin kesti ankaraa ottelua Kallaveden omistamisesta. Koko kesän Savon tykit Toivalan rannasta lauloivat uhkeata virttänsä Venäläisten törmiin. Syksyllä vihdoin Sandels'in täytyi siirtää asemansa Iisalmelle. Vielä yksi kunnian päivä Koljonvirran tykönä! Sitten ei muuta jälillä, kuin lähtö perimmäiseen pohjaan, surulliset talvimajat Torniossa ja viimeiset taistelut Pohjanlahden toisella puolen.

Se oli mainion Savon brigadin viimeinen kohtalo.

Itse Savon maakunta, niinkuin koko muukin Suomi, oli nyt uusiin oloihin joutunut. Ensimmältä tosin monen mielestä synkältä näytti. Vähitellen kuitenkin ruvettiin huomaamaan, että oli laskettu uusi perustus, jonka nojaan tulevaisuus sopi rakentaa. Merkillinen, ikuisesti muistettava oli se vaihe, jolla vuosiluku 1812 alkoi. Kerrassaan, ikäänkuin lumouksella, koko Venäläinen Suomi oli emämaahan jälleen yhdistetty. Tuo kummallinen raja, joka oli Savonmaan halkaissut ja verisiä taisteluja synnyttänyt, oli nyt ilman verenvuodatuksetta poistettu. Savonmaa oli jälleen eheäksi tullut. Seitsemän-kymmentä ajastaikaa oli maakunta kiikkunut kahtaalle tuon sopimattoman rajaharjan jakamana. Nyt se oli päässyt tasapainoon ja lepoon. Se ei enää ollut Ruotsin Savo ja Venäjän Savo; se oli kaikki tyyni Suomen Savo salminensa saarinensa.

Tämä oli Aleksanteri I:n kumminlahja vasta-syntyneelle Suomen valtiolle. Elokuussa 1819 Suomen suuriruhtinas kulki Savonkin läpitse matkallansa Kajaaniin päin ja Pohjanmaalle. Hän ei ollut vähempi sydänten lumoja, tämä mahtava Venäjän valtias, kuin Kolmas Kustaa aikoinansa, ja Savonmaan onneksi hänkin jo oli ennättänyt tehdä iki-muistettavan työn.

Sillä nyt oli Savo jälleen päässyt luonnolliseen asemaansa. Raja oli kaukana, eikä enää ollutkaan mikään vihollinen raja. Viipuri oli jälleen Suomenmaahan liittynyt ja Savo oli siinä saanut luonnollisen satamansa takaisin. Tuo vanha ajatus, yhdistää Saimaan vedet mereen, — ajatus, jota jo pari vuosikymmentä Savonlinnan perustamisen jälkeen oli herännyt ja sitten aina tuon-tuostakin tullut esiin —, se nyt virkosi uudella voimalla. Savonmaalle koitti uusi edistyksen aikakausi. Se aikakausi on nykyinen aikamme, — "meidän aika".

* * * * *

Muinaisuuden utuiset kuvat ovat nyt kulkeneet silmäimme editse. Nykyisyys, joka aina on silmäin edessä, ei kaipaa kuvausta. Mutta senkin olot vasta silloin oikein käsitetään, kun niiden syntysanoja etsitään entisyyden hämärästä kaukaisuudesta. Nykyinen Savo muinaisen Savon rinnalla, mikä hämmästyttävä näky! — Saimaan kanava avattiin v. 1856, ja tämä suuri tapaus on näiden seutujen muodon tykkönään muuttanut. Savon avarat vesistöt ovat tulleet valtamerten haaraksi. Entisten erämaiden tienoille on Lappalais-kotain sijaan syntynyt merenkulkua harjoittavia tapuli-kaupungeita. Sadottain höyryaluksia jo kulkee kyntämässä niitä ulapoita, missä Olaus Magnus aikoinaan ei nähnyt kuin ryöstöretkien köykäiset, olkapäillä kannettavat veneet. Uusi aika, sivistyneen maailman suuri liike on tunkeunut Savon syrjäisiin salomaihin.

Ja Savonlinna — se ei enää ole rajalinna erämaiden liepeessä, se on vain muinais-merkki menneistä aioista ja onnenvaiheista. Nikolain hallituksen viimeisinä vuosina varustusväki ja tykit siitä pois otettiin; muutamia vuosia myöhemmin se lakkasi olemasta kruunun vankihuoneena. Autioksi jätettynä Olavin linna torneinensa oudostellen katseli uutta aikakautta, joka höyryn voimalla riensi sen sivutse.

Elokuussa v. 1868 muutama Kyrönsalmesta kulkeva höyryalus heitti tulen-säkenen, joka sytytti linnan. Vuotta myöhemmin toinen osa linnasta paloi yhtäläisestä syystä. Uusi aika raivasi tiensä vanhan aian raunioin ylitse.

Vaan uuden aian tulee muutakin tehdä kuin hävittää vanhan ajan jäljet. Sen tulee holhoa muinaisuuden muistoja, itsellensä vahvistukseksi, tulevaisuudelle turvaksi. Tätäkin velvollisuuttansa on uusi aika muistanut, ja Olavin linna seisoo taas uudistettuna, ei enää tosin sotaista tarkoitusta varten, vaan ihanana muistomerkkinä Savon ja Suomenmaan muinaisista taisteluista.

End of Project Gutenberg's Savo ja Savonlinna, by Yrjö Sakari Yrjö-Koskinen

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK SAVO JA SAVONLINNA: UTUKUVIA
MUINAISUUDESTA ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

**Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™
electronic works**

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. “Project Gutenberg” is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation (“the Foundation” or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You

can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.

- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.